

अन्यतम m. f. n. (-मः-मा-मम्) Any one of many, either of many; e. g. वातपित्तक्षेष्मशोणितमेदीमूचान्त्रनिमित्ताः सप्त वृद्धयः। तासां मूचान्त्रनिमित्ते वृद्धी वातसमुत्थे केवलमुत्पत्तिहेतुरन्यतमः; or in the dual, e. g. भुजकोटिकर्णानामन्यतमे ज्ञातिः अन्यतमयोर्ज्ञानाय करणसूत्रम्; in the plur., e. g. तासामन्यतमाः (scil. राक्षसः) क्षिप्रं रावणायाचचिरे. Also 'any' in general; e. g. हीनमन्यतमेनायवयवेन न्यूनम्. Comp. अन्यतर. [According to Vopadeva (7. 96) अन्यतम is formed with the taddh. aff. डतम् and would therefore be a pronoun, according to his rule 3. 9., which again would assimilate its declension to that of सर्व (cf. 3. 35-37. 75); but as there is no evidence to this effect in Pāṇini or in the literature, and as Vopad. himself mentions अन्यतर in the rule 3. 9., the word अन्य in the rule 7. 96. must be an inaccuracy of this grammarian, the correctness of the reading being placed beyond doubt by the comm. of Durgādāsa.] E. अन्य, taddh. aff. तमप्.

अन्यतर 1. (see सर्वनामन्) m. f. n. (-रः-रा-रद् (-रत्)); the dat., abl., gen. and loc. sing., the nom. and gen. plur. are similar to the corresponding cases of अन्य q. v.) ¹ Either of two; e. g. उभयोः पक्षयोरन्यतरस्याध्यापनादप्रतिषेधः; or निव्योपक्षव्यनुपलब्धिप्रसङ्गोऽन्यतरनियमो वान्यथा (Śāṅkara: अन्यतरस्यात्मन इन्द्रियस्य वा शक्तिप्रतिबन्धः &c.); or स्वाययसंपक्षयोरन्यतरपेक्षमाविष्कृतं हि (i. e. either of profound sleep or of final emancipation). — In the rules of Pāṇini अन्यतरस्याम् (the locat. sing. of the femin.) 'in either way' means that a given rule is optional, may take place or not; comp. for synonymous terms वा, विभाषा, and the more precise terms अप्राप्तविभाषा, प्राप्तविभाषा, उभयत्रविभाषा, व्यवस्थितविभाषा, महाविभाषा, सर्वविभाषा, also विभाषित, उभयथा, विकल्प. ² The other of two (one having been mentioned) [this meaning is probably meant when the Amarakosha, Hemachandra &c. make अन्यतर a synonyme of अन्य 'other']; e. g. in the Vārttika to Pāṇini V. 2. 47 एकोऽन्यतरः, where अन्यतरः is opposed as निमेषम् to the word expressing the निमानम्, as in the instance द्विमयमुदञ्चिववानाम्, where उदञ्चित 'the object to be valued which is एक 'one', is निमेष, and the यव 'the object determining the value (निमानम् or मूल्यम्) is निमान' (comp. Kaiyyāta: अन्यतरशब्देन निमेषमेव विवक्षितम्। एक एव यदि निमेषगुणो भवति तदा प्रत्ययः). ³ One of two, each being one of many; in this sense its use is probably restricted to passages belonging to the vaidik period, when it is followed by a correlate अन्यतर, both implying then 'the one — the other, one — another' (comp. अन्य — अन्य); e. g. Śatapathabr. I. 2. 1. 1. स वै कपालान्येवान्यतर उपदधाति। दृषदुपलेऽन्यतरः (thus explained in the genuine comm. of Śāyaṇa: अन्यतरः। अद्विजां मध्य एकः। आपीध्नः। स कपालानामुपदधाता। अन्यतरोऽध्वर्युः। स पेषणार्थं दृषदुपले उपदधाति). 2. m. (-रः) A proper name; comp. आन्यतरेय (and इतर, ऐतरेय). E. अन्य, taddh. aff. डतर.

अन्यतरतस् ind. On one of two sides. Comp. अन्यतस्. E. अन्यतर, vibhakti-taddh. aff. तसिल्.

अन्यतरतोदन्त Bahūvr. m. f. n. (-न्तः-न्ता-न्तम्) Having teeth on one side only, having but one row of teeth (as प्रजाः, living beings); opposed to उभयतोदन्त i. e. men, horses and other animals which have two rows of teeth; both

categories being intended in a vaidik passage to comprise all living beings in general. E. अन्यतरतस् and दन्त.

अन्यतरतोयुक्त Tatpur. m. f. n. (-क्तः-क्ता-क्तम्) Having (the draught-beast) put to but one side of it; said in a vaidik passage of a cart which has one ox put to it. E. अन्यतरतस् and युक्त.

अन्यतरत्वं n. (-त्वं) Eitherness, the relation of either — or, alternativeness; e. g. अन्यतरत्वेनानुगतीकृततद्दर्शनादपि न संशयः 'nor can doubt arise from comprehending an object and beholding it under the relation of either — or'; see the following. E. अन्यतर, taddh. aff. त्व.

अन्यतरधर्म Tatpur. m. (-र्मः) The quality or relation of अन्यतर, the same as अन्यतरत्वं; e. g. समानानेकधर्माध्वसायादन्यतरधर्माध्वसायादा न संशयः 'doubt can not arise from apprehending mentally an object under the relation of sameness (with), or difference (from, other objects), nor can it arise from apprehending it under that of (being) either (one thing) or (another). Comp. विप्रतिपत्ति. E. अन्यतर and धर्म.

अन्यतरस्याम्. See s. v. अन्यतर.

अन्यतरेषु ind. Either of two days, on the one day or on the other. E. अन्यतर, vibhakti-taddh. aff. एषुसच् (but more likely a Karmadh. अन्यतरे (obsolete loc. of अन्यतर) and षुस् (obsolete genitive of दिव्); see the Preface).

अन्यतस् ind. Used in the same manner as 1. the ablative and 2. the locative of अन्य, absolutely or with the ellipsis of a word implying 'place', 'manner' &c., viz.

1. = the ablative of अन्य, 'from another'; e. g. भावितं पक्षतोऽभीष्टी त्वत्का वर्णीं सरूपकी। अन्यतो भाविताङ्गेन ततः पक्षी विभज्य च &c., i. e. 'removing the factum from one side and the simple colours and absolute numbers from the other, as optionally selected, and dividing both sides of the equation by the coefficient of the factum &c.'; also with a noun depending on it in the ablative, e. g. in the comm. of the Kāśikā on Pāṇ. IV. 1. 40. 'तोपधादन्तः प्रातिपदिकाद्वर्णवाचिनोऽनुदात्तात्स्त्रियां डीष्प्रत्ययो भवति.

2. = the locative of अन्य and in the same sense as अन्यत्र, viz. ¹ In another, on another; e. g. अन्यतो वृत्ती (comm. = अन्यत्र जाती) 'in another way'; or in Hemachandra's explanation of विज्ञान, 'मोक्षे ज्ञानं विज्ञानमन्यतः, i. e. ज्ञान means (knowledge of what concerns) final emancipation, विज्ञान other (knowledge), where अन्यतः represents the locative अन्यस्मिन्, the explaining words being put in the locative, and does not mean 'in another case, elsewhere'. ² (Scil. देशे) Elsewhere; e. g. प्रतिपत्तिभूयमुत्थाप्यान्यतः प्रवृत्तः; or यान्तोऽन्यतः.... आत्मवर्ग्योः; also repeated: 'in one place — in another place', e. g. अशुष्वत्तन्यतः शब्दं प्रपलायन्त चान्यतः। आक्रन्दमन्यतोऽकुर्वन्तेनाहन्यन्त चान्यतः॥. Comp. अन्यतोवात. ³ (Scil. देशे) In one place, in one direction (ved.); comp. अन्यतोघातिन्, अन्यतोमुख, अन्यतोऽरण्य. ⁴ (Scil. देशे) On the other side, on the contrary. ⁵ (Scil. प्रकारे) In another way or manner, otherwise; e. g. वाष्पभरसया चलितया निःश्वस्य मुक्तोऽन्यतः. E. अन्य, vibhakti-taddh. aff. तसिल्.

अन्यतस्य m. (-त्स्यः) (ved.) An adversary, an enemy. (According to a comm. lit. 'one born from another mother'.) E. अन्यतस्, taddh. aff. त्स्यप्.